

Petr Voda

Bunyard, P. (1997) *Tehri: a catastrophic dam in the Himalayas*. In Rahnema, M., Bawtree, V. (eds.) *The post-development reader*. Zed Books, London & New Jersey, str. 256-262.

Článek se zabývá především dopady stavby „megalomanské“ přehrady na řece Bhagirathi v indickém státě Uttarpradesh. V první části se kolektiv autorů věnuje především popisu plánované přehrady a důvodů pro její výstavbu, popisu situace v území, které má být zaplaveno včetně nastínění dosavadního vývoje v tomto území obohaceného o úryvky z indické mytologie. Autor odhaluje různé vlivy působící na společnost a zemědělskou produkci a snaží se najít argumenty podporující obnovu systémů tůní pro závlahy. V tomto si pomáhá příklady nehod na indických přehradách, připomenutí standardních následků výstavby přehrad jako je přesídlování osob a zatopení půdy a poukazuje také na několik vln protestů, proti kterým stojí postoj některých zástupců politických elit, že přehrady jsou znakem modernizace.

Spíše než o vědecký článek jde o příběh. Podávané informace jsou značně sugestivní, například popis fungování území před odlesněním se zdá až přehnaně idylický, i když vzhledem ke své neznalosti místních reálií se mohu velmi snadno mýlit. Analýza dopadů stavby přehrady je úzce zaměřena na negativa pro zatopené oblasti, ale nijak se nevěnuje případným pozitivům pro další oblasti, ovšem pokud autor není utilitaristou, dá se tomuto přístupu vytknout snad jen nejasné spojení mezi problémy se stavbou přehrady a již existujícími problémy v území, které se mi zdají spíše jako dvě strany dvou a ne jen jedné mince. Zvláštní se mi zdá argumentace srovnávání s Bhútánem, a nejasné důvody tohoto srovnání. Některé prvky v textu jsou spíše prací žurnalisty než vědce, například tvrzení o tom, že za nevyrovnaný může odlesnění potvrzená slovy starého muže, který rozhodně nemůže vidět za horizont svého životního prostředí a nevyklučuje tedy jiné vlivy. Rozšíření článku o další kapitoly nepřináší mnoho nového oproti tomu, co mohl autor napsat v roce 1991 a možná by stálo dopsat jej až po ověření některých efektů po dostavbě přehrady.

Bylo někdy provedeno nějaké „exaktní srovnání“ mezi zemědělstvím založeném na závlahách z velké přehrady a na malých tůních?

Existují o struktuře obyvatel na indickém venkově nějaká čísla nebo je zde žen alespoň zřetelně více?

Je možné stavět jakoukoli „veřejnou“ stavbu, aby se proti ni neprotestovalo?

Chapman, G. P. (2002) *The Green Revolution*. In Desai, V., Potter, B. (eds.) *The Companion to Development Studies*. London: Arnold, str. 155-159.

Zelená revoluce

Článek je ve své podstatě polemikou s malthusiánským pohledem na vztah mezi přírodními zdroji a jejich exploatací. Autor nejprve uvádí historický příklad prolomení tohoto principu zlepšením obhospodařování půdy a dosahováním vyšších výnosů a lepší přepravou vyprodukovaného jídla s poznámkou o omezení platnosti pouze pro mírný pás. Hladomory ale zcela nevymizely a o jejich další omezování se pokoušel při exportu svých ideologií během studené války jak kapitalistický tak socialistický blok. Zatímco socialistický tábor se snažil měnit způsob organizace výroby, především prosazováním kolektivizace, pak USA se zaměřily především na změnu v samotné produkci technologickým rozvojem. Prvním příkladem byla spolupráce s Mexikem skrze Rockefellerovu nadaci po 2. sv. válce. Ovšem nešlo jen o šlechtění nových odrůd, ale také o rozmach používání hnojiv, pesticidů, mechanizace a závlahových systémů. Zároveň došlo k proměně tradiční zemědělské krajiny v monokultury několika málo plodin. V některých případech došlo také ke snížení kvality samotné vylepšované plodiny, jako tomu bylo s rýží na Filipínách. Ve svém důsledku tedy nebyla tato změna příliš citlivá k místním podmínkám. Od 60. let se tento technologický pokrok šíří dále skrze rozvojový svět, ve většině zemí přináší zlepšení výnosů a zvýšení produkce, ovšem svou necitlivostí způsobuje celou řadu problémů a to nejen v oblasti životního prostředí, ale také ve společnosti. Snížení ceny postihlo také farmáře, kteří pokračovali v tradiční výrobě, vznikly nové migrační tlaky do oblastí produkujících novým způsobem, ztratila se různorodost nejen z polí ale i jídelniček, někde se s nedokonalými závlahami degradovala půda zasolením apod. V současnosti existují snahy tyto problémy řešit. Některých zemí se ale tyto problémy netýkají, protože se jich příliš nedotkla ani zelená revoluce, jde především o africké státy. Někteří technokraté věří že všechny problémy vyřeší rozvoj geneticky modifikovaných plodin, ovšem pro kritiky jde jen o obchodní tah zacílený na zisk dalších peněz.

Jedná se o poměrně krátký článek nabízející základní náhled na velmi zajímavé období ve vývoji zemědělské produkce. Ve své stručnosti ukazuje některé problémy spojené se Zelenou revolucí, nedokáže však přesně popsat kauzální mechanismy mezi načrtnutými i zamlčenými důsledky technologického pokroku realizovaného v některých částech rozvojového světa. Stejně tak bych uvítal vysvětlení postupu, kterým se takto vyprodukované „nadbytky“ dostanou na světové trhy dříve, než dojde k uspokojení domácí poptávky. Z toho pramení otázka, proč USA nedohlížely také na výsledky změn, které podnítily, když už neváhaly vložit finanční prostředky do rozběhnutí tohoto projektu.

Je udržitelné zemědělství malthusiánské nebo byla zelená revoluce nutností?

Nastaly by problémy s „dvojkolejností“ tradiční a nové výroby pokud by existovalo těleso schopné dotovat malé rolníky?

Slater, D. (2002) *Trajectories of Development Theory: Capitalism, Socialism, and Beyond*. In Johnston, R. J., Taylor, P. J., Watts, M. J. (eds.) *Geographies of Global Change. Remapping the World*. 2nd. ed. Blackwell, Oxford, str. 88-99.

Úvod článku si všímá „našeho“ pocitu, že žijeme v přelomovém období, kterému Zakaria (v souvislosti s etablováním demokracie a liberalismu jako hlavních principů vlády) dal označení konec dějin. Ovšem článek se věnuje především období před koncem dějin. Věnuje se dvěma hlavním náhledům na rozvoj – modernizační teorii liberalismu (kapitalismus) a socialismu. A až v samotném závěru se dostává za konec dějin. Vzhledem k výjimečnosti USA se věnuje především aktivitám této mocnosti. V části věnované západnímu přístupu definuje pojem moderní jako vyjádření západní civilizace v protikladu k „barbarskému“ ostatnímu světu. Kořeny tohoto pohledu identifikuje v polovině 19. stol., kdy anglosaský svět začal věřit ve svou nadřazenost a považoval svůj model za nejlepší pro celý svět, která se v případě USA projevila především ve snaze určovat vývoj ve střední a jižní Americe a modernizovat a rozvíjet zdejší společnost. Po druhé světové válce se modernizace stala ústředním pojmem a byla hojně exportována, přičemž oproti marxismu měla výhodu svého širšího než jen čistě ekonomického záběru. Druhá vlna, která reagovala na nemožnost důsledné westernizace jiných zemí, stála na základech neoliberalismu a prosazovala volný obchod, deregulace, rozvoj založený na svobodném trhu. Ekonomika se tak stala otevřenou jako nikdy předtím, provázala velké množství států ale v konečném důsledku zůstala výhodná především pro západ, nikoli ale pro státy, veřejný sektor byl vnímán jen jako brzda rozvoje.

Také druhý svět měl snahu získat vliv na vývoj v okolním světě. Ovšem tento projekt nebyl tak „úspěšný“ jako v případě jeho západního konkurenta. Tento neúspěch způsobily tři příčiny: centralizace bez ohledu k širšímu rámci svého působení, snaha o socio-politické změny a víra v předurčenost třídy pracujícího lidu. Svou roli sehrálo také vyjádření marxisticko-leninských myšlenek ve formě autoritativního (totalitního) státu podřízeného vládě jedné strany bez jakéhokoli oddělení moci.

V závěru se věnuje jiným možným pohledům k rozvoji. Především jde o zájem o místní znalosti kultury založené na místních hodnotách. Zmiňuje se také o změně myšlenkového rámce a opuštění neoliberalismu a nutnosti vzniku nového pohledu lépe odpovídajícímu vztahům mezi severem a jihem.

Článek se věnuje především působení ideologií na rozvoj ve světě. V tomto ohledu podle mého názoru a znalosti diskutovaných teorií chybí základní popis ideologických přístupů, ze kterého by bylo patrně zřejmé, proč oba tábory toužily rozšiřovat svou sféru vlivu a proč se vzájemně považovaly za nepřátele. Odlišné vztahy k rozvojovému světu bezpochyby nevytvářely jen ideologie, na které se autor soustředil (otázka Jaké jiné vlivy měly za následek, že se „mocnosti“ chovaly k rozvojovému světu tak jak se chovaly).

Existuje nějaká ideologie či státní zřízení, pro které by nebyla nebezpečná existence jiných ideologií či zřízení?

Co by se dělo v latinské Americe bez vměšování USA?

Pool-Kavana, H. (2006) *12 Myths About Hunger*. Institute for Food and Development Policy Backgrounder Summer 2006, Vol.12, No. 2. Dostupné elektronicky z <http://www.foodfirst.org/node/1480>

Článek identifikuje 12 tezí, o kterých soudí, že jsou nesprávným pohledem na současnou situaci s hladem ve světě? Text je zřetelně strukturován dle jednotlivých mýtů, které jsou uvedeny jednou větou a k nim je přiřazen odstavec s argumentací vyvracející daný mýtus. Jedná se především o analýzu vztahu mezi produkcí a spotřebou skrze vážnou distribuci, produkcí a přírodou, poptávkou ovlivněnou údajným přelidněním a jde také o kritiku některých řešení, především zelené revoluce spojené s technologickým rozmachem a velkými farmami, svobodného trhu, americké pomoci a omezení svobody a věnuje se také samotným hladovým, údajně neschopným bojovat za svá práva a z jejichž chudoby máme mít údajně prospěch.

Autor se snažil o maximální možnou přehlednost, stručnost a koherenci argumentace. Některé mýty se zdají být vykonstruované, aby na jejich základě mohl vznesen požadavek na „ukončení“ potravinové pomoci, který ale v textu nikde explicitně zmíněn není. Například bych rád viděl nějakou vědeckou stať (nikoli zvolání populistického demagoga v některé z rozvojových zemí), že pro zlepšení potravinové situace je potřeba vzdát se svobody. Stejně tak je zavádějící tvrdit, že volný trh a svobodný trh nepřinese řešení problému se špatnou distribucí potravin. Problém netkví v tom, že by toho ony dva zmíněné instituty nebyly schopny ale prostě proto, že neexistují. Trh je řízen velkými hráči a zdánlivě volný obchod je omezován mnoha různými opatřeními.

K jakým důsledkům by mohlo vést celosvětové zrušení dotací zemědělcům?
Proč přebytky z vyspělého světa neskončí v rozvojovém?